

GALATASARAYI KÜTÜPHANESİ HAKKINDA

Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver

Galatasaray kütüphanesi 1167 (1754) de Birinci Sultan Mahmut tarafından şehirde dağıtık yerlerde yaptığı diğer kütüphanelerle birlikte kurulmuştur. Görülüyor ki bütün kıymetli kitaplar sarayda toplanmıştır. Lâkin oraya girip kitap okumak kolay değildir. Zira hariçten insanlar ne olursa olsun öyle padişâhın haremının oturduğu ve devlet işlerinin görüldüğü saraya kolaylıkla giremezler. Bu cihetle işabetli bir kararlar saraydan istifade olunacak kitapların mühim bir kısmı Galatasarayına gönderilir.

Galatasaray kütüphanesinin kuruluşuna ve kitaplarının oraya nakline dair Fethi İsfendiyoğlu'nun «Galatasarayı» adında herkese tavsiye edeceğim, kıymetli eserinde kâfi derecede malûmat vardır. Lâkin burası 83 sene pâyidâr olduktan sonra 1253 (1837) de İstanbul'un iki kütüphanesine kitapların nakli keyfiyeti mühimdir. Zira Galatasarayının bu sene içinde Mektebi Tıbbiye-i Adliye-i Şahâne olması için ta'dil edilmesine başlanmış ve nitekim Tıbbiye de İkinci Sultan Mahmud'un meşhur nutkiyle 1254 (1838) de açılmıştır. İşte bu sebeple kitaplarının İstanbul kütüphanelerine dağıtılmasına karar verilmiştir.

Fatih kütüphanesi fihristleri arasında (16,5 x 45,5) eb'adında ve başında başka şer'î siciller bulunan ve yarısı :

«Defteri Menkulâtı Sultan Mahmudu evvel ez Galata ilâ Fatih» diye yazılı bir defter duruyor. Bu Galatasarayından Fatih kütüphanesine nakledilen kitapları gösteriyor. Baş tarafında şu kayıt vardır.

«Cennetmekân sultan Mahmud Hân tâbeserâh hazretlerinin mahrusai Galatasarayı derûnunda sâkinun olan kimesnelerin tahsili ulûm için bina ve ihya buyurdıkları kütüphaneci celilelerinde mevkuf bileümle kitaplar (1) bundan akdem Ayasofyâi kebîr câmil şerifinde kâin kezalik bina ve ihya buyurdıkları kütüphanelerine naklolunup elyevm kütüphaneci mezkûrda mevcut iken kütübü mevkufi mezkûrdan bir mikdarını Hüdavendigârî esbak merhum Ebülfeth Sultan Mehmed Hân tâbeserâh hazretlerinin câmil şeriflerinde vâki yine Hüdavendigâr müşarünileyh sultan Mahmut han hazretlerinin bina eylediği kütüphanelerine nakil ve bir mikdarı dahi mârûlbeyân Ayasofyâi kebîr câmilinde olan kütüphaneci mezkûrda ibka ola... halâ Hazinei evkafı haremeyni muhteremeyni nâzi-

(1) - Kütüpker diye yazılı. Ortaya elif konmadığından cemi' değil müfred okumak lâzım, Zira sonunda cemi' edâtı vardır.

rı, ecillei ricali devleti aliyyeden utufetlü Esseyid Elhâc İbrahim efendi hazretleri iltimas etmeleriyle tarafı şer'iden kâtip Mehmed Tahir Efendiye kütüphaneci mezkûre varub kütüphaneci mezkûrun hafızıkütübü Ali efendi ve ben ve Köprülüzâde kütüphanesi hafızıkütübü Osman efendi ibni Ali ve sultan Mehmed hân hafızıkütübü Mehmed efendi ve Ayasofya hafızı kütübü Mehmed Emin efendi İbni Ali ve Hüseyin efendi İbni Osman ve Mustafa efendi İbni Hasan ve diğer Mustafa İbni Abdülaziz nam kimesne hazır oldukları halde kütübü mevkufi mezkûre evsafıyla tahrih olunup kütüphaneci merkûrda ibka olunan defteridir ki bervechi âti zikrolunur...»

Mukaddimeden sonra incelediğimiz bu fihristin bize Galatasaray kütüphanesinin kitapları yalnız nakli «şer'i» ilimlere ait değildir. Akli «müsbet» ilimlere dair kitaplar ve diğerlerinde olduğu gibi her ilim ve san'atten bâhis kitaplar mevcuttur. Bu 901 kitabın 457 tanesi Fatih, 444'ü de Ayasofya kütüphanelerine yollanmıştır. Ayasofya ve Fatih kütüphanelerine ayrılıp gönderilen kitaplar ayrı ayrı bu defterde müfredatiyle yazılıdır. Ayasofya ve Fatih'e nakledilen Tıb kitapları : Tezkirei Dâvud, Tezkirei etibba, İbni Baytar müfredatı, İbni Şerif Yadigârı ve farsça bir tıb kitabı olmak üzere 6 dır. Bunlar arasında Kanun, Gâyetülbeyân, Gunyetül Muhlisin, kitâbı tıbbî Cedid, kitâbı Calinos ve Baytarnâme de Ayasofya kütüphanesine verilenler arasındadır. Fatih kütüphanesine verilmiş 14 tane de yazı murakkâı vardır. Bunlarda: Derviş Ali, Hafız Osman, Esseyid Abdullâh, Mehmed Rasim, Ramazan İbni İsmâil, İsmâil Zühdi, Hüseyin Hablî, Derviş Abdizâde, Ömer ül Erurûmî Mehmed bin Hasan, Hasan Üsküdarî, Esseyid Abdullâh'ın nefis yazılarından ibarettir. Ayasofyaya Şeyh, Hoca, Hafız Osman, Esseyid Abdullâh, Haffafzâde, Derviş Ömer, İbrahim Daî ve Abdullâh Vefâi yazıları verilmiştir.

Bunlar Fatih kütüphanesine verilip gönderildiği zaman da üzerlerine: Galatasarayından menkûl (2)

Menkûl Galatasarayı Hümâyundan (3)

Galatasarayı Hümâyundan menkûl (4)

Galatasarayından menkûl (5)

Menkûl Galatasarayından (6)

Galatasaray kütüphanesi hakkında Tezkiyeyi Enverî'de mevcut kayıtları kütüphaneler müdürü rahmetli Hasan Fehmi Turgal bir not halinde çıkarmıştır. Tezkireden şunu öğreniyoruz :

(2) - Fatih K. N. 3354

(3) - Fatih K. N. 108

(4) - Fatih K. N. 281 ve 283

(5) - Fatih K. N. 107, 268, 278

(6) - Fatih K. N. 2138 ve bu Zeyrekzâde Abdurrahman Hüseyin'in hususi kütüphanesine ait iken bilâhare herhangi bir yol ile buraya girmiştir,

(Binayi kütüphane der sarayı Galata - Asitânei saadette ba'izi kibar mücerred terbiye ve iktisâbı maarif için ... evlâdlarını hezârı niyaz ile Galatasarayına çırağ ettirüb leyl ü nehar muhafazadan ve hallerini mülâhazadan sâlim olup maarifden behreyâb olanları sevki kader ile sarayı Cedide alup filhakika ekseri derecei istidâdlarına göre feyziyâb ve günâgün nanpâre ile ilelahıraülömür varistei kayd ü ihtiyaç ve izdirâb olurlardı. Ancak fakiriülhâl olanları tahsili kitaba kâdir olamayub kitâbet ve kıraatte zahmetkeş ve kaydı istiarei kütüb ile halî müsevves olup «Âlât gerek etmeğe tahsili kemalât» vefkınca istidâdı var ise dahi fıkdanı âleti ademi vusûlu matlaba illet olduğu padişâhı utarît fitnat nuru kerâmetiyle teferrüs edip sarayı mezkûrda bir kütüphane ve ders-hane bînaası ferman buyurub büyük oda mukabilinde bir mahallî münasib tahsis ve esasî terhis olunub üç mâh zarfından itmama kârin ... (oldu) ...

1168 (1755) balâda tahrîr olunduğu üzere Galatasarayında bina olunan kütüphane hitamı bulub rutubeti zail ve ademi tesir., muhatarası hâsıl olub fûnunu müteaddideyi şâmil tertib olunan kütübü nefise senei-mezkûre Muharreminin ikinci sebt «cumartesi» günü sepetlere vaz' olunub sandıklar Tophane iskelesinden ihrâc olundukta Galata ağası mecmuu tebirdârân ve zabitan terayı resmi istikbâl ve kütübü mezkûreyi alay ile kütüphaneye isâl eylediler.

Silâhdarı hazreti şehriyâr Ali ağa ve kütüphane hocası Mehmet bin Mecid efendi ve üç oda hocaları ve şeyhül kurrası ve haremeyn müfettişi ve mütevellî ve kâtibi ve dersine tayin olunan otuz nefer hülefa ve enderûn gılmanı bîruni derûnu kitaphane içtimâ' ve tilâvet ile bed' olunan aşkı Kur'an gûşü cân ile istimâ' edildi.

Kitaphane hocası Tefsiri Beyzavîden Fâtîha tefsirine başlayub neşri dürerî meani edüb ağâz ve sahibülhayrata dua etti. Kitaphancinin yemin ve yesârındaki çeşmesarlarından akıtılan şerbeti nesr ile hassulâm sükkerin kâm ve erbabîvezaife berveği peşin Muharrem aylığı verildi. Padişâh bizzat Galatasarayındaki kitaphaneye geliyordu.)

Galatasarayında birinci Sultan Mahmud tarafından kurulan bu kitaphaneden önce bir de kütüphaneyi doldurana kadar da kitaplar vardı. Bunlar koğuşlarda ve Galatasarayı ağası dairesinde dururdu. Çoğunu Birinci sultan Ahmed ve Üçüncü sultan Ahmed göndermiştir.

Birinci sultan Mahmud'un yaptırdığı kütüphane binası daha esaslı, kâgir ve süslü idi. Üç koğuş hocalarının en eskisini kütüphane hocası (muhafızı) yapmıştır. Hatta Yenisarayda boşalacak olan koğuş hocalığına bu Galatasarayı kütüphanesi hocalık makamını mahreç yapmıştır. Bu suretle bu mevkîe de ilmî bir pâyeye verilmiş oluyor.

Galatasarayının en son kütüphanesi de Mektebi Tıbbiyei Adliyei Şahâne zamanına rastlar. Bittabi' muallimi evvel Dr. Bernard'ın himmetiyle garpten getirilen Almanca ve bilhassa Fransızca devrinin tıbbî literatürüyle zenginlemişti. Fakat Galatasarayında bu yeni tıbbiyenin onuncu yılında vukua gelen yangında tarumâr olmuş, ancak elde edilen pek mahdud sayıda olanları bugün Tıp Tarihi Enstitüsünde muhafaza altına alınmıştır.

ALFABETİK SIRA İLE İLGİLİ BİR İNCELEME

ABDÜLKADİR SALGIR

Millî Kütüphane Başuzmanı

Kütüphanelerde bulunan alfabetik kataloglardaki fişlerin ve ansiklopedi, sözlük, biyografya sözlüğü ve benzeri eserlerdeki maddelerin sıraya konulmasında; tasnif edilmiş olan kitap, süreli yayın gibi hertürlü basılı belgelerin aranıldığı zaman çabuk ve kolaylıkla bulunabilmesinde yararlanılan tek usul alfabetik sıradır. Uygulanma alanı gayet geniş olan alfabetik sıranın kullanılışında gördüğümüz bazı hatalar bizi böyle bir konu üzerinde durmak zorunda bırakmıştır. Bazı güvenilir kurumlar ve kurullar tarafından hazırlanan ve yayınlanan ansiklopedi, sözlük v. b. eserlerle bir kısım bilimsel eserlerde bulunan indeks ve ek sözlüklerde sık sık gözümüze işen alfabetik sıra hataları, ilim adamlarımızın bile alfabetik sıraya önem vermediklerini veya bilinmesi gereken basit teknik bilgiden mahrum olduklarını ortaya koymaktadır. Bir çok kurumlarımız günlük çalışmalarında kullandıkları çeşitli dokümanların tasnifinde alfabetik sıradan yararlanacak olurlarsa zamandan ve enerjiden faydalanma imkânlarını sağlayabilecekleri gibi, faaliyetlerinin daha düzenli bir hale gelmesine de hizmet etmiş olacaktırlar.

Bir süre önce, gönderdiği resmî yazıya bağlı bulunduğu bucak ve ilçe adını yazmayı unutan bir köy ilkokulu müdürünün yazısını cevaplandırmak istediğimizde cevabın verilen adrese ulaşmasında bir gecikme olmasının düşüncesiyle, adı verilen köy ilkokulunun nerede bulunduğunu bağlı olduğu Bakanlığın ilgili dairesine telefonla sormuştuk. İstenilen bilginin İçişleri Bakanlığından öğrenilebileceği bildirilmişti. Bir Bakanlık veya bir genel müdürlük kendisine bağlı olan kurumların ve hattâ personelin isimlerini ve diğer gerekli bilgileri fişler üzerine yazmak suretiyle alfabetik sırada muhafaza, edecek olursa çalışmalarının daha düzenli olabileceği bir gerçektir.

Kısa bir süre önce, göz muayenesi için gittiğimiz hastanelerimizin birinin göz kliniğinde bizden önce, muayene olmak için sırada bekleyen bir hastaya ait fişlerin soyadlarına göre konulan kutulardan bulunamayışı, hem o işle görevli memurun hem de muayene için gelen hastanın sinirlenmesine ve sırada bekleyenlerin de sabırsızlanmasına sebep olmuştu. Sıra bize gelince, fişimizin bulunabilmesi için «S» kutusunda bu-